

Scandia

TIDSKRIFT FÖR HISTORISK FORSKNING

Årgång 2019 • band 85 • häfte 1

Huvudredaktör & ansvarig utgivare

Docent Svante Norrhem

Redaktionssekreterare

Fil.dr Björn Lundberg

Webbredaktör

Fil.dr Anna Nilsson Hammar

Ekonomi- & prenumerationsansvarig

Universitetsadjunkt Leif Eliasson

Övriga redaktionsmedlemmar/styrelse

Professor Hanne Sanders, ordförande

Professor Thomas Kaiserfeld, Lunds universitet

Docent Henrik Rosengren, Lunds universitet

Docent Stefan Nyzell, Malmö universitet

Ph.d. Iben Vyff, Roskilde universitet

Ph.d. Lene Sofie Bak, Københavns universitet

Fil.dr Kajsa Brillman, Lunds universitet

Fil.dr Ingmarie Danielsson Malmros, Malmö universitet

Fil.dr Lina Sturfelt, Lunds universitet

© Stiftelsen Scandia

Omslag

Johanna Åkerberg

Förlag

Universus Academic Press

Grafisk form

Christer Isell

Engelsk språkgranskning

Rikard Ehnsjö

Omslagsbild

Birgitta Odén. Foto: Charlie Raasum/Bilder i Syd

Tryck

Dardedze, Riga, Lettland 2019

Redaktionsråd

Advisory Board

SARI AUTIO-SARASMO, docent
Helsingfors universitet

ANDREAS MARKLUND, fil.dr
Post- og telemuseum, København

MICHAEL H. GELTING, professor
University of Aberdeen

FLEMMING MIKKELSEN, Dr.scient.pol.
Københavns universitet

MATS HALLENBERG, docent
Stockholms universitet

JES FABRICIUS MØLLER, Ph.d.
Københavns universitet

ORSI HUSZ, docent
Uppsala universitet

BERTEL NYGAARD, Ph.d.
Aarhus universitet

KARIN HASSAN JANSSON, docent
Uppsala universitet

ERLING SANDMO, professor
Oslo universitet

PASI IHALAINEN, professor
Jyväskylä universitet

DORTHE GERT SIMONSEN, Ph.d.
Københavns universitet

NINA JAVETTE KOEFOED, Ph.d.
Aarhus universitet

SVEIN ATLE SKÅLEVÅG, professor
Universitetet i Bergen

KIMMO KATAJALA, professor
Östra Finlands universitet

ERIK THOMSON, associate professor
University of Manitoba

KARIN KVIST GEVERTS, fil.dr
Forum för levande historia

PAUL WARDE, Ph.D.
University of Cambridge

PIRJO MARKKOLA, professor
Jyväskylä universitet

ULF ZANDER, professor
Lunds universitet

Innehåll

Redaktören har ordet <i>Svante Norrhem</i>	5
Medverkande i detta nummer	9
Artiklar	
Queen Margaret's Legitimate Power Base at the Change of Dynasty in Scandinavia, 1387–1388 <i>Eldbjørg Haug</i>	10
Miljöhumaniora på 1960-talet? Birgitta Odéns miljöhistoriska initiativ och skissernas historiografi <i>David Larsson Heidenblad</i>	37
Reklam för demokrati? Reklamens politik i mellankrigstidens Sverige <i>Petter Tistedt</i>	65
The Search for an Artist's Identity Or how to get lost in the biographies of Isaac Grünewald <i>Ludwig Qvarnström</i>	92
Recensioner	
Monografier	
Istället för äktenskap. Att driva jordbruk tillsammans med syskon i 1900-talets Sverige <i>Martin Dockling. Recenserad av Carl Mikael Carlsson</i>	121
The Springs of Democracy. National and Transnational Debates on Constitutional Reform in the British, German, Swedish and Finnish Parliaments, 1917–1919 <i>Pasi Ihalainen. Recenserad av Martin Åberg</i>	123
Staten och folk på väg. Pass i Sverige från Gustav Vasas tid till 1860 <i>Anna-Brita Lövgren. Recenserad av Bonnie Clementsson</i>	125
Lydia Wahlström <i>Ingrid Pärletun. Recenserad av Emma Severinsson</i>	126
En av staten godkänd historia. Förhandsgranskning av svenska läromedel och omförhandlingen av historieämnet 1938–1991 <i>Henrik Åström Elmersjö. Recenserad av Per Eliasson</i>	128
Avhandlingar	
När kroppen slöt sig och blev fast. Varför åderlätning, miasmateori och klimatmedicin övergavs vid 1800-talets mitt <i>Annelie Drakman. Recenserad av Tove Paulsson Holmberg</i>	130
"We can make new history here". Rituals of Producing History in Swedish Football Clubs <i>Katarzyna Herd. Recenserad av Robin Ekelund</i>	132

I rikets tjänst. Krig, stat och samhälle i Sverige 1450–1550 <i>Martin Neuding Skoog. Recenserad av Harald Gustafsson</i>	134
Den statskloka resan. Adels peregrinationer 1610–1680 <i>Ola Winberg. Recenserad av Cecilia Rosengren</i>	137
Antologier och urkunder	
Känslornas revolution. Kärlek, ilska och lycka på 1970-talet <i>Helena Bergman, Christina Florin & Jens Ljunggren (red.). Recenserad av Monika Edgren</i>	139
Forfattarens skriftstader. Litterære museum i norsk minnepolitikk <i>Ottar Grepstad (red.). Recenserad av Torbjörn Nilsson</i>	141
Turismhistoria i Norden <i>Wiebke Kolbe & Anders Gustavsson (red.). Recenserad av Daniel Svensson</i>	143
Repertorium der Policeyordnungen der Frühen Neuzeit, vol 12:1–2: Kungariket Sverige och hertigdömena Pommern och Mecklenburg/Königreich Schweden und Herzogtümer Pommern und Mecklenburg <i>Karl Härter, Jörg Zapnik & Pär Frohnert (red.). Recenserad av Martin Almbjär</i>	145
Mindre uppmärksammade historiska jubileer Tecknad av Fredrik Tersmeden	149

Redaktören har ordet

Svante Norrhem

Kära Scandia-läsare! Mitt namn är Svante Norrhem och jag är redaktör för *Scandia*, tillika docent i historia och verksam vid Historiska institutionen vid Lunds universitet. På *Scandias* nya hemsida (<https://journals.lub.lu.se/scandia>) och i pappersvarianten av tidskriften, framgår som vanligt inte bara mina kontaktuppgifter (postadress, telefonnummer, e-postadress) utan också vilka som sitter i redaktionen, vilka som ingår i stiftelsen Scandias styrelse och vilka som utgör vårt redaktionsråd. Vill man ställa oss som ansvarar för tidskriften till svars för något eller framföra synpunkter är det enkelt att komma i kontakt med oss. Våra olika roller och ansvarsområden är synliggjorda.

Samtliga artiklar i vår tidskrift är undertecknade med för- och efternamn av den eller de som skrivit texten. Skulle man vilja komma i kontakt med en författare är detta mycket enkelt; önskar man gå i polemik vet man vem man polemiserar mot och vill man hänvisa till en artikel vet man vem man hänvisar till. Här råder transparens.

Varför skriver jag dessa självklarheter? Jo, därför att i samband med att vi 2018 bytte hemsida blev vår gamla hemsidesadress snabbt övertagen av någon eller några som uppenbarligen inte bara tyckte att själva adressen var bra utan även hela namnet. Namnet på den hemsida de driver är *tidskriftenscandia.se Sveriges historia och kultur*. Vem som ligger bakom hemsidan går inte att se: här finns ingen postadress, inget telefonnummer och ingen e-postadress. Hemsidans artiklar är undertecknade med endast ett förnamn och utan vidare information om vem denna person är. Personen, som alltså vill vara anonym i förhållande till sina läsare, vill däremot inte bli kontaktad av anonyma personer. Det formulär man kan använda för att söka kontakt kräver uttryckligen att man uppger sitt namn och sin e-postadress.

Flera uppmärksamma läsare har kontaktat oss och påpekat vad som hänt och vi har fört det hela vidare till Lunds universitets juridiska experter för att se om något kan göras. I skrivande stund vet vi inte om så är fallet. Jag vill dock gripa den här möjligheten att uppmärksamma alla på att den hemsida man kommer till via vår gamla adress alltså inte har något som helst att göra med vår tidskrift.

För att övergå till något mera glädjande kan jag konstatera att redaktionen får in en jämn ström med artiklar som behandlar ett brett spektrum av frågor. Vanligen rymmer ett *Scandia*-nummer tre artiklar och en eller ett

par något mer debatterande bidrag. För att korta artikelkön bjuder vi i detta nummer på fyra artiklar av lite olika slag. Vad passar bättre för en tidskrift som gärna tar in artiklar från hela Norden än att låta Eldbjørg Haug vara först ut? Haug tar sig i sitt bidrag an frågan om drottning Margaretas rätt till de tre nordiska kronorna i Danmark, Norge och Sverige. Hon vill i sin studie problematisera bilden av drottning Margaretas trontillträden och i kontrast till den forskning som hävdar att unionsdrottningens makttillträden kunde ifrågasättas legalt, eller till och med kom till under kuppattade former, visar Haug att Margareta kom till makten genom tronskiftet som var grundade i lag.

I ett tvärt kast från det sena 1300-talet till det sena 1960-talet får läsaren sedan möta lundaprofessorn Birgitta Odén och hennes försök att etablera miljöhistorisk forskning i Lund. Artikelförfattare är David Larsson Heidenblad. Genom att studera Odéns forskningsplanering, ansökningsskrivande och miljöbyggande – något Larsson Heidenblad med Sverker Oredssons ord kallar ”skissernas historiografi” – vill han undersöka hur fruktbart det kan vara att analysera en forskares förarbeten, snarare än färdiga verk i form av artiklar och böcker.

Petter Tistedt utforskar i sin artikel om reklamens politik i Sverige under mellankrigstiden reklambranschens interventioner i tidens diskussioner om demokrati. Han visar hur reklambegreppet formulerades på ett sätt som gav det specifika politiska implikationer och på så sätt lämnar Tistedt ett bidrag till kunskapen om mellankrigstidens politiska kultur. Mer specifikt studerar han vad reklam ansågs kunna åstadkomma i ett demokratiskt samhälle, vilka samhällsvisioner som knöts till reklambegreppet och hur överväganden om demokrati blev del av diskussioner om reklam.

Ludwig Qvarnström håller oss kvar i 1900-talet i sin analys av historieskrivningen om den svenske konstnären Isaac Grünewald (1889–1946). Grünewald har i biografier beskrivits som provokativ, arrogant och självcentrerad – en bild som Qvarnström menar har svagt empiriskt stöd men ändå traderas vidare långt efter hans död. I artikeln ligger fokus särskilt på antisemitism och de föreställningar om Grünewald som ett orientaliskt, judiskt och främmande element i den svenska konstvärlden som framträder i litteraturen om honom.

Jag önskar alla god läsning.

Svante Norrhem

Medverkande i detta nummer

ELDBJØRG HAUG (f. 1947) er professor emeritus i middelalderhistorie ved Universitetet i Bergen. Hennes interesser omfatter politisk historie, retts-historie og kirkehistorie fra vikingtiden til det norske selvstendighetstapet i 1537. Hun skrev doktoravhandling om dronning Margretes norske kirke-politikk (1996) og påviste at Erik av Pommern ble kronet i Norge i 1392, fem år før kroningen i Kalmar (1995). Også den svensk-norske kongen Magnus Eriksson ble kronet i Norge (2018). Andre rettsvitenskapelige studier er ”The Conflict in the Stavanger Church around 1300 and the Intervention of Håkon Magnusson”, i *Law and Power in the Middle Ages* (red. Per Andersen, Mia Münster-Swendsen, Helle Vogt, 2008) og ”Concordats, Statute and Conflict in Árna saga biskups” (2015). Haug har redigert og skrevet middelalderdelen av Utstein klostres historie (2005), fulgt av kildestudier der ”Searching for Cnut’s Gift of a Swithun-relic to Dacia” er under utgivelse. ”The Nidaros Province as a Political Actor in the Norwegian Commonwealth” i *Rex insularum* (red. Steinar Imsen, 2014) omhandler forholdet mellom kongen, erkebiskopen og skattlandskirkene. Adresse: Ospelia 1, N-1900 Fetsund, Norge; e-post: eldbjorg.haug@uib.no.

DAVID LARSSON HEIDENBLAD (f. 1983) är docent i historia och verksam som forskare och lärare vid Historiska institutionen, Lunds universitet. Hans forskning är inriktad på efterkrigstidens kunskaphistoria i Sverige och Skandinavien. Under senare år har han särskilt utforskat miljöfrågor-nas genombrott under sent 1960-tal och tidigt 1970-tal. Till hans senaste publikationer hör: ”Mapping a New History of the Ecological Turn: The Circulation of Environmental Knowledge in Sweden 1967”, *Environment and History* 24:2 (2018) och ”Young Activists in Muddy Boots: Fältbiologerna and the Ecological Turn, 1959–1974” (tillsammans med Anna Kaijser), *Scandinavian Journal of History* (2018). Han var en av redaktörerna för *Circulation of Knowledge: Explorations in the History of Knowledge* (2018) och för *Nordens historiker: En vänbok till Harald Gustafson* (2018). Adress: Lunds universitet, Historiska institutionen, Box 192, 221 00 Lund; e-post: david.larsson_heidenblad@hist.lu.se

PETTER TISTEDT (f. 1981) är fil.dr. och forskare i idé- och lärdoms historia vid Uppsala universitet. Hans forskning har framför allt berört frågor om offentlig kunskap, medier och demokratisk politik i det tidiga 1900-talet.

Till hans publikationer hör ”Knowing the demos: Gender and the Politics of Classifying Voters in the Aftermath of Universal Suffrage”, i *Scandinavian Journal of History* samt avhandlingen *Visioner om medborgerliga publikker: Medier och socialreformism på 1930-talet*. Adress: Institutionen för idé- och lärdomshistoria, Uppsala universitet, Box 629, 751 26 Uppsala; e-post: petter.tistedt@idehist.uu.se.

LUDWIG QVARNSTRÖM (f. 1975) är lektor i konsthistoria och visuella studier vid Lunds universitet. I flera projekt och publikationer har han undersökt den svenska konsthistoriens historia med fokus på dels offentlig konst under 1900-talet, dels antisemitismens inverkan på den svenska historieskrivningen. En central gestalt i Qvarnströms forskning har varit konstnären Isaac Grünewald. Till hans senaste publikationer hör ”The Jewish Modernist: Isaac Grünewald in Bertel Hintze’s Art History” (2016) och ”A History of Dead Ends: The Historiography of Early Twentieth-century Swedish Mural Painting” (2018), båda i *Journal of Art Historiography*. Han var även redaktör för antologin *Swedish Art History: A Selection of Introductory Texts* (2018). Adress: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet, Box 192, 221 00 Lund; e-post: ludwig.qvarnstrom@kultur.lu.se.

Recensenter

MARTIN ALMBJÄR, fil.dr i historia, Uppsala universitet

BONNIE CLEMENTSSON, fil.dr i historia, Lunds universitet

MONIKA EDGREN, professor i genusvetenskap, Malmö universitet

TOVE PAULSSON HOLMBERG, fil.dr i idéhistoria, Lunds universitet

PER ELIASSON, seniorprofessor i historia med didaktisk inriktning, Malmö universitet

HARALD GUSTAFSSON, professor i historia, Lunds universitet

ROBIN EKELUND, fil.dr i historia, Malmö universitet

CARL MIKAEL CARLSSON, fil.dr i historia, Uppsala universitet

TORBJÖRN NILSSON, professor i historia, Södertörns högskola

CECILIA ROSENGREN, docent i idé- och lärdoms historia, Göteborgs universitet

EMMA SEVERINSSON, fil.dr i historia, Lunds universitet

DANIEL SVENSSON, fil.dr i historia, Chalmers tekniska högskola

MARTIN ÅBERG, professor i historia, Karlstads universitet